

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

В.А. ПРЕДБОРСЬКИЙ,

д.е.н., професор, Національна академія внутрішніх справ МВС України

Матриця становлення як фактор девіантності національної еліти

У статті розглядаються первинні девіантні умови становлення певних прошарків вітчизняної еліти як фактор наступної її криміногенності.

Ключові слова: архаїзація механізму спілкування, незавершена модернізація, метаморфози мікроматриці становлення та формування.

В.А. ПРЕДБОРСКИЙ,

д.э.н., профессор, Национальная академия внутренних дел МВД Украины

Матрица становления как фактор девиантности национальной элиты

В статье рассматриваются первичные девиантные условия становления определенных слоев отечественной элиты как фактор последующей ее криминогенности.

Ключевые слова: архаизация механизма общения, незавершенная модернизация, метаморфозы микроматрицы становления и формирования.

V. PREDBORSKIJ,

doctor of Economics, professor, National Academy of Internal Affairs

Matrix formation as a factor deviance national elite

This article discusses the primary deviant conditions of formation of certain segments of the national elite as a factor in its subsequent criminality.

Keywords: archaism mechanism of communication, incomplete modernization, the metamorphosis of microarray development and formation.

Постановка проблеми. Небезпека існування широкої сфери девіантних явищ, напів- та кримінальних діянь сучасної еліти, бюрократії як активного суб'єкта цих процесів обумовлює необхідність продовження та поглиблення системного їх вивчення, зокрема причин та факторів їх виникнення. У зв'язку з цим розгляд закономірностей впливу первинних факторів девіації на процеси гальмування модернізації (реформування) суспільних відносин є актуальним напрямом економічних досліджень, засобом поглиблення вивчення природи тіньових процесів і механізмів, їх детінізації.

Необхідність протидії тіньовій економіці та корупції знайшла відображення у ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: проекти сучасного законодавства щодо протидії корупції, закони України «Про антикорупційну стратегію України» (2014), «Про засади запобігання

і протидії корупції» (2011), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, №84/2003), проект Державної програми детінізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005, №1615/2005), постанови Кабінету Міністрів України з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з тіньової економіки відносяться праці В.Д. Базилевича, А.В. Базилюка, О.І. Барановського, В.М. Бородюка, Г.С. Буряка, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, Я.Я. Дяченка, С.О. Коваленка, І.І. Мазур, В.О. Мандибури, О.В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кри-

мінально-правових аспектів протидії корупції зробили вітчизняні вчені-юристи. Однак у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тіньової економіки, закономірностей, механізмів, суб'єктів їх детінізації виникає потреба у подальшому спеціальному дослідженні цих процесів.

Метою статті, таким чином, є дослідження факторів розвитку процесів девіації в середовищі елітних прошарків, вихідних її ланок у вигляді існування особливих механізмів становлення та формування криміногенних процесів.

Виклад основного матеріалу. Сучасність є часом стрімкого піднесення нації, а також занепаду старої парадигми панування пострадянських еліт, для яких характерні наявність значної питомої ваги напівкримінальної та кримінальної форми їх існування та функціонування. Це обумовлює необхідність висунення як одного з найсуттєвіших факторів модернізації суспільних відносин країни, наявність соціально-адекватного управління, перехід до моделі високоефективного державно-адміністративного управління, створення патріотичної, соціально-відповідальної, мобільної, відкритої суспільству політичної та економічної еліти, яка б враховувала головні інтереси суспільного розвитку. У зв'язку з цим пошук закономірностей девіаційного розвитку вітчизняної еліти, причини її деформації, переродження, криміналізації, перетворення на гальмівний, паразитарний фактор на певних етапах розвитку суспільства потребують спеціального розгляду, що потребує звернення до моделі формування та становлення суб'єктів цих девіаційних прошарків еліти на рівні мікроматриць механізмів «включення» індивідуального у тканину соціальної реальності. Іншими словами, це означає, що у об'єктивних суспільних процесах, де переважна роль належить макропроцесам, присутні моменти на рівні малих груп, що визначені свідомою дією та особливими цілями окремих груп індивідів, особливо серед елітних прошарків.

Атрибутивними сторонами мікроматриці формування та становлення особи (МФСО) є особливий механізм її спілкування, який має три взаємозв'язані сторони: комунікативну, інтерактивну та перцептивну. Комунікативна сторона спілкування, або комунікація у вузькому значенні слова, виявляється у обміні інформацією між індивідами, що знаходяться у процесі спілкування. Інтерактивна сторона визначає організацію взаємодії між особами, відносин спілкування. Перцептивна сторона спілкування формує процес сприйняття на цій основі взаєморозуміння. Всі ці сторони, з урахуванням МФСО об'єкта дослідження, мають девіантний характер.

Субстантивними соціально-економічними характеристиками МФСО, криміногенних факторів у діяльності певних прошарків серед вітчизняної еліти є формування при певних умовах механізмів архаїзації (недомодернізації) спілкування у формі другого (чи малого) суспільства. Такими передумовами є становлення особи у соціально-архаїзованому просторі – депресивних регіонах, девіантному оточуючому соціальному середовищі, деформованих сімейних відносинах тощо.

Особливістю соціально-економічної структури країн селянської цивілізації, до складових якої відноситься наявність широких немодернізованих зон (по відношенню до домінуючих країн) суспільних відносин, особливо у тіньових, закритих кримінальних чи напівкримінальних зонах МФСО, соціальний досвід спілкування в яких активно трансформувалася згодом у розвинуті форми девіаційної діяльності особи.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, дві третини сучасної української еліти (в тому числі політичної) становлять особи, старші 50 років. Майже 87% походять із сільської місцевості або невеликих міст, що за укладом життя мало відрізняються від сіл, депресивних регіонів тощо. Таке походження у зв'язку із самим цивілізаційним типом вітчизняного суспільства властиве переважній більшості населення країни, що пережило як фізичне винищення династичної інтелігенції, так і стрімку урбанізацію останніх десятиліть. Фундаментальними девіаційними характеристиками соціально-економічної структури зон особливої соціальної уразливості, у тому числі МФСО, є персоніфікація відносин, недосконалість механізмів контролю насилля та дуалізм норм. Інакше кажучи, трансформація «малого» суспільства у сучасне є процесом незавершеним. Це ще один вагомий аргумент на користь розбудови соціально адекватної державно-адміністративної системи, яка повинна базуватися на засадах модернізованого суспільства.

Одним із проявів незавершеного характеру модернізації малих груп МФСО є невільний вибір партнерів для соціально-економічної взаємодії. Вибір партнера залежить від його приналежності до певної системи персоніфікованих кримінальних чи напівкримінальних обцинних відносин, а отже, від залежності, побудованої на обцинних зв'язках. Можливості суспільного регулювання та контролю за цими зв'язками значно знижені, оскільки вони відкидаються системою обцинною організацією, а отже, набувають характеру тіньових. Реально виключена можливість селекції партнерів для функціонально різнопланової діяльності – суспільної, комерційної тощо. Вимога особистого як вихідної передумови для здійснення економічних дій перетворює будь-якого члена локального обцинного суспільства на універсального партнера, пов'язаного спільною відповідальністю за долю обцини. Локальне суспільство – сім'я, обцина, мафія, організовані злочинні угруповання – завжди є самодостатнім, ізольованим, а отже, і ворожим до навколишнього середовища, протиставленим щодо нього, тіньовим.

У межах локального обцинного суспільства вся сукупність його суспільних відносин зводиться і визначається відносинами між «своїми» внутрішніми персоніфікованими відносинами. Ця форма малого суспільства диференціює статус його члена залежно від системи особистої залежності. Таким чином, соціальна організація традиційного суспільства, «традиційний порядок характеризується потрійним градієнтом: часовим (центральна роль традиції і прецеденту), просторовим (локалізація трансакцій) та ієрархічним (відносини панування та підпорядкування)» [1, с. 80].

Система традиційного архаїзованого суспільства може адаптуватися до існування позалокальних відносин (ринкових, цивільних, комерційних) за умови, що вони підпорядковуються логіці та адресі персоніфікованих відносин. Орієнтація на систему особистої залежності від ієрархії локального суспільства продовжує відтворюватися і на макросоціальному рівні при трансляції обцинних відносин на вищий соціально-економічний рівень.

Іншим проявом незавершеної модернізації суспільства з розвинутою обцинною пам'яттю на рівні МФСО є недосконалий контроль насилля, у тому числі по відношенню до

жертв тіньової економіки, організованої злочинності, криміналітету. Для сучасного суспільства характерною ознакою є інституціоналізація насилля, яка матеріалізується у монополії держави на його здійснення. Незавершена модернізація, навпаки, виявляється у руйнуванні цієї монополії, переході до своєрідної олігополії на насилля, зокрема псевдоправове забезпечення, суб'єктами якого виступають численні суб'єкти організованої злочинності, сепаратистські сили в суспільстві, тероризм тощо, а на найвищих поверхах адміністративно-владної вертикалі (при виході на рівень розвинутої МФСО) асиміляція монополії держави на насилля заміщується абсолютною монополією криміналітету при владі на застосування насилля та на отримання монопольної кримінально-адміністративної ренти.

Одним з критеріїв незавершеної модернізації суспільств обцинної організації, зокрема на рівні МФСО, є дуалізм норм, які оцінюють поведінку, з одного боку, членів своєї малої спільноти, і з іншого – тих, хто знаходиться поза цим суспільством, – чужих. Ступінь інтенсивності дуалізму норм є мірою просування того чи іншого суспільства по шляху модернізації: чим більш двоїсті норми, які існують у суспільстві, тим менш суспільство, яке є об'єктом дослідження, належить до сучасного суспільства. Головна закономірність зміни тенденції його розвитку побудована на наступному: зростання залежного стану традиційного суспільства, посилення тиску на нього з боку норм сучасного суспільства продукує умови для відповідного еластичного посилення архаїзації першого, його дуалізму норм, а отже і тінізації суспільних відносин. Нав'язані ззовні норми, які відбивають експансію домінуючих економічних засад розвитку у простір традиційної економіки, асоціюються в поведінці її економічних агентів із зовнішнім ворогом, викликають протидію та відносну тінізацію, тоді як «свої» норми стимулюють добровільне підкорення, солідарність та пристосування до їх вимог.

Метаморфози мікроматриці становлення та формування сучасної криміналізованої еліти у розвинутій формі завершуються створенням вкрай небезпечного соціально-економічного утворення – паразитарної елітної структури. Паразитарна елітна структура, яка виникла як результат розвитку метаморфоз девіаційної матриці незавершеної модернізації вітчизняного суспільства, – це сфера господарювання, поєданого синкретичними зв'язками з адміністративно-владним ресурсом, для обмеженого кола осіб, що виростили з напів- та кримінальних кіл, забезпечених олігархічними, політичними відносинами, корупційними зв'язками з вищими щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних органів, відсутністю економічної, політичної конкуренції у поєднанні з не обмеженим доступом до національних ресурсів країни. Форма існування елітного сектора органічно набуває ознак організованих форм девіаційної діяльності, у тому числі злочинної – альтернативних тіньових центрів влади, разом з тіньовим силовим забезпеченням. Елітна економіка – це закрита сфера народного господарства, що монополізована олігархічними структурами, які мають на меті отримання надвисоких доходів, олігархічної ренти за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу [2, с. 10]. Існуюча як пануюча тіньова структура, елітна економіка утворює, відповідно до своїх потреб, і тіньову політичну, соціально-еконо-

мічну інфраструктуру, яка обумовлює тіньовий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Головним видом монополії, яка є системоутворюючим атрибутом для функціонування паразитичного елітного сектора, виступає монополія на експлуатацію адміністративно-владного ресурсу органів державної влади на свою користь [3, с. 150–167].

Існування елітної економіки за межами впливу, регулювання та контролю державної влади, виведення її з-під контролю суспільства перетворює її на наймогутнішу частину сучасної тіньової діяльності – на основний двигун, каталізатор поширення тінізації економічного життя через перекладання фіскального тягаря на плечі пересічної економіки. Поява елітного сектора як головного тінізатора економіки ділить тіньовий економічний простір на три основні частини – тіньовий елітний сектор, тіньовий ординарний (сектор середнього та малого бізнесу), тіньовий архаїзований (неформальний) сектор. Питома вага останнього серед мікро- і малих вітчизняних підприємств у даний час становить близько 70% виробництва.

Паразитарна елітна структура, її суб'єкти, які, як правило, зросли як носії вузькокорпоративних, антипатріотичних, антинаціональних інтересів, кримінальних традицій, з огляду на своє домінуюче становище в економічній структурі, виступає як один із головних механізмів, які є підсилювачем деградації, архаїзації суспільних відносин через інвазійний тиск домінуючих країн на економіку селянського (традиційного) суспільства, посилення в ній процесів тінізації та криміналізації.

Поширення модернізаційних трендів МФСО серед сучасної еліти і заміщення нею архаїзованих, паразитарних її сегментів становлять одне із головних стратегічних завдань кадрового забезпечення суспільних реформ в Україні.

Висновки

Одним із найсуттєвіших факторів модернізації суспільних відносин країни є наявність соціально-адекватного управління, перехід до моделі високоефективного державно-адміністративного управління, створення патріотизму, соціально-відповідальної, мобільної, відкритої суспільству політичної та економічної еліти, яка б враховувала головні інтереси суспільного розвитку. У зв'язку з цим пошук закономірностей девіаційного розвитку вітчизняної еліти, причини її деформації, переродження, криміналізації, перетворення на гальмівний, паразитарний фактор на певних етапах розвитку суспільства потребують спеціального розгляду, що потребує звернення до моделі формування та становлення суб'єктів цих девіаційних прошарків еліти на рівні мікроматриць механізмів «включення» індивідуального у тканину соціальної реальності.

Субстантивними соціально-економічними характеристиками МФСО, криміногенних факторів у діяльності певних прошарків серед вітчизняної еліти є формування при певних умовах механізмів архаїзації (недомодернізації) спілкування у формі другого (чи малого) суспільства.

Особливістю соціально-економічної структури країн селянської цивілізації, до складових якої відноситься наявність широких немодернізованих зон (по відношенню до домінуючих країн) суспільних відносин, особливо у тіньових, закритих кримінальних чи напівкримінальних зонах МФСО, соці-

альний досвід спілкування у яких активно трансформувалася згодом у розвинуті форми девіаційної діяльності особи.

Фундаментальними девіаційними характеристиками соціально-економічної структури зон особливої соціальної уразливості, у тому числі МФСО, є персоніфікація відносин, недосконалість механізмів контролю насилля та дуалізм норм. Інакше кажучи, трансформація «малого» суспільства у сучасне є процесом незавершеним.

Метаморфози мікроматриці становлення та формування сучасної криміналізованої еліти у розвинутій формі завершуються створенням вкрай небезпечного соціально-економічного утворення – паразитарної елітної структури.

Паразитарна елітна структура, її суб'єкти, які, як правило, зросли як носії вузькокорпоративних, антипатріотичних, антинаціональних інтересів, кримінальних традицій, з огляду на

своє домінуюче становище в економічній структурі, виступає як один із головних механізмів, які є підсилювачем деградації, архаїзації суспільних відносин через інвазійний тиск домінуючих країн на економіку селянського (традиційного) суспільства, посилення в ній процесів тінізації та криміналізації.

Список використаних джерел

1. Тевено Л. Множественность способов координации: равновесие и рациональность в современном мире / Л. Тевено // Вопросы экономики. – 1997. – № 10. – С. 80.
2. Потемкин А. Элитная экономика / А. Потемкин. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 357 с.
3. Предборський В.А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів / В.А. Предборський. – К.: Задруга, 2014. – 400 с.

В.П. ПАВЛЕНКО,
к.е.н., здобувач,
О.Ю. РУДЧЕНКО,

д.е.н., професор, НДІІ Мінекономрозвитку і торгівлі України

Удосконалення формування та реалізації дивідендної політики в державному секторі

У статті розглядаються питання вдосконалення формування та реалізації дивідендної політики в державному секторі економіки України, запропоновано методичні підходи щодо диференціації нарахування дивідендів, а також заходи щодо контролю за їхньою сплатою.

Ключові слова: дивідендна політика, дивіденти, державний сектор.

В.П. ПАВЛЕНКО,
к.э.н., соискатель,
А.Ю. РУДЧЕНКО,

д.э.н., профессор, НИЭИ Минэкономразвития и торговли Украины

Совершенствование формирования и реализации дивидендной политики в государственном секторе

В статье рассматриваются вопросы совершенствования формирования и реализации дивидендной политики в государственном секторе экономики Украины, предложены методические подходы к дифференциации начисления дивидендов, а также меры контроля за их выплатой.

Ключевые слова: дивидендная политика, государственный сектор.

V.P. PAVLENKO,
candidate of Economic Sciences,
A. RUDCHENKO,

PhD, professor, Research economic institute Ministry of economic development and trade of Ukraine

Improvement of forming and realization of dividend politics in state sector

The article deals with issues of improvement of formation and realization the dividend policy in state sector of Ukrainian economy as well as methodological approaches of dividend charging differentiation and control methods of their payout.

Keywords: dividend policy, state sector.

Постановка проблеми. Формування та реалізації дивідендної політики держави в сучасних умовах має важливе значення, оскільки, по-перше, визначає умови функціонування господарських товариств держсектору стосовно пропорцій розподілу чистого прибутку, а по-друге, сприяє поповненню державного бюджету за рахунок дивідендних виплат. Слід зазначити, що в умовах загострення політичної ситуації в країні, а також наявності воєнних конфліктів посилюється значення держави в управлінні розвитком національної еко-

номіки в цілому та держсектором зокрема, що проявляється насамперед у доцільності концентрації фінансових ресурсів та їх цілеспрямованому використанні на найбільш важливих напрямках витрат, що дозволяє ситуативно визнати пріоритетними фіскальні цілі державної політики.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В економічній літературі питання дивідендної політики розглядаються переважно на рівні акціонерних товариств (АТ) приватного сектору, а стосовно державного сектору розгля-